

Анализ на изборите за Европейски парламент (26 май 2019 г.)
и на изборите за местна власт в България (27 октомври - 3 ноември 2019 г.)

Съдържание

1.	ВСТЪПЛЕНИЕ <i>Илиана Балабанова</i>	2
2.	КЛИШЕТА, ОМРАЗА И МЪЛЧАЛИВО СЪУЧАСТИЕ <i>Алексей Пампоров</i>	7
3.	ПОЛИТИКАТА НЕ Е МЯСТО ЗА (РОМСКИ) ЖЕНИ <i>Теодора Крумова, Силвия Станчева</i>	10
4.	КОГАТО СТАТИСТИКАТА ГОВОРИ. (ИЗБОРИТЕ В ГР. ПЛОВДИВ) <i>Милена Кадиева</i>	16
5.	КАКВО ПРЕЧИ НА ЖЕНИТЕ АКТИВНО ДА УЧАСТВАТ В ПОЛИТИКАТА? <i>Рада Еленкова</i>	18
6.	ОСНОВНИ ИЗВОДИ	21
7.	АНЕКС ПРАВА НА ЖЕНИТЕ В ЗАПАДНИТЕ БАЛКАНИ <i>(Кратък превод на изследване, проведено в Албания, Босна и Херцеговина, Северна Македония, Косово, Черна гора и Сърбия)</i> <i>Милена Кадиева, превод</i>	22
	Списък на фигури и графики.....	26

1

ВСТЪПЛЕНИЕ

Илиана Балабанова

Настоящото изследване, направено в периода март – ноември, 2019 г. има за цел да представи анализ на участието на жените в изборите за Европейски парламент и местните избори през 2019 г. в България. Публикацията, от една страна, цели да очертае опита на жените в политиката, политическите и правните рамки, които насърчават участието на повече жени в процесите на вземане на решения. И от друга, поставяйки акцент върху участието на ромските жени в политиката, провокира намирането на решения, насочени към осигуряване на политически и законови гаранции за интеграция на ромите посредством участието на повече жени от ромски произход в администрацията и в процесите на вземане на решения на местно, национално и европейско ниво. Анализът е част от усилията на Българската платформа към ЕЖЛ да създаде условия за пълноправното реализиране на правата на всички жени в България, без разлика от техния етнос, раса, възраст, сексуална ориентация.

Анализът е направен въз основа на предоставените от българските институции официални данни във връзка с изборите за Европейски парламент и за местна власт през 2019 г. За целта на изследването е направен анализ на програмните материали на политическите партии, участвали в двата вида избори, както и на публичните изяви на представителите на различни политически партии, в т.ч. и медийни изказвания. В допълнение са проведени интервюта с жени – кандидати за общински съветници и/или за кметници, представителки на различни политически партии и формации. Анализът е национален, като предлагаме детайлен анализ на 2 български района – Пловдив и Велико Търново, избрани на случаен принцип.

Публикацията е своеобразно продължение на проведението през 2017 г. от Българската платформа към Европейското женско лоби, съвместно с Агенция за социологически анализи „АФИС“ изследване¹, на-

сочено към анализ на законодателни инициативи и политики на българските политически партии и формации по отношение на равнопоставеността на половете, правата на жените и във връзка със засилващите се крайно-десни и популистски тенденции. Политическият интерес към темата за равнопоставеност на жените и мъжете у нас никога не е бил част от приоритетите на управляващите политически партии. Проблематиката традиционно се възприема като привнесена отвън, просто защото е прието, че у нас равнопоставеността е по-скоро постигната и то отдавна, съответно политическото говорене в полза на равнопоставеността е ненужно за страната ни. Проведеното преди две години изследване сочи, че е налице негативно отношение сред политическите групи в страната към въвеждането на квоти за жени. Нещо повече, това мнение е много по-ясно изразено от жените, отколкото от мъжете. Според жените, представителки на политическите партии, квотите са ненужни. Според тях, въвеждането на специални квоти за участието на жените в политиката би поставило жените в позиция на „неравнопоставени“. Явно стъкленият таван е стъклен и невидим, но също така е и изграден от бронирано стъкло, което обяснява липсата на сериозно и активно публично говорене по темата за участието на жените в политиката.

В резултат, в момента в България не съществуват политики за осигуряване на равно представителство на жените и мъжете в управлението, както и не съществуват програми, насочени и към участие на роми или специалисти от ромски произход в местната и държавна администрация или други институции. Жените от ромски произход, като отделна целева група, не са обект на нито една конкретна държавна политика, въпреки че държавните институции изказват загриженост по отношение на образованието и патриархалните норми на свръхконтрол върху поведението на момичетата и жените. За съжаление настоящите политики и отношение не водят до реално овластяване на жените, и още по-малко до реално овластяване на ромските жени. В резултат, жените са много слабо представени в управлението, а ромските жени, с малки изключения, отсъстват от процесите на взе-

¹ Права на жените и десен популизъм. Нови инструменти за развитие на демократичните и социални ценности. Българска платформа към ЕЖЛ. Фондация Фридрих Еберт; <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/sofia/13827.pdf>

мане на политически решения, както на местно, така и на национално ниво.

Данните сочат, че след парламентарните избори през март 2017 г. депутати от ромски произход в Народното събрание няма. Гражданският мониторингов доклад за изпълнение на Националната стратегия за интеграция на ромите², публикуван през 2018 г. подчертава очевидно противоречивият политически контекст по отношение на интеграцията на ромите. От една страна, настоящото парламентарно мнозинство и управляващата коалиция включват националистически партии, известни с антиромската си реторика. От друга страна, някои политики на сегашното правителство имат реална възможност да ускорят интеграцията на ромите.

В допълнение, са налице дълбоки предразсъдъци спрямо ромите от страна на редица политически сили, участващи в управлението на страната и открито провокиране на омраза по проблемите с интеграцията на ромите. Нещо повече, през последните няколко години понятието „антициганизъм“ намира все по-често израз в редица антиромски изказвания, направени от политически лидери, участващи в управлението на страната.

През 2012 г. в България е приета Национална стратегия за интегриране на ромите (2012 - 2020). Стратегията представлява политически рамков документ, който задава насоките за изпълнение на политиката за социална интеграция на ромите. Една от целите, поставени в Стратегията е и **„формиране на култура за равнопоставеност на ромските жени. Насърчаване на тяхното пълноценно индивидуално, социално и икономическо участие в общественния живот.“** В документа изрично се посочва, че от съществено значение за изпълнението и постигането на поставените цели е сътрудничеството на всички пряко ангажирани институции на национално, регионално и местно ниво с представители на неправителствени организации и на ромската общност, както и активното участие на самите ромите. Стратегията, обаче не предлага мониторингов механизъм и точни индикатори за нейното изпълнение. Тя не прилага чувствителен към половете подход, а проблемите на ромските жени в нея се разглеждат единствено през призмата на семейно планиране и женско здраве, което затвърждава стереотипа, че жените се разглеждат основно в тяхната роля на майки.

На базата на споменатия по-горе анализ от 2017 г., в своя доклад „Права на жените и десен популизъм. Нови инструменти за развитие на демократичните и социални ценности“, Българската платформа към

Европейското женско лоби формулира следните основни препоръки по отношение на овластяването на жените, включително и ромските жени³:

- Приемането и прилагането на конкретни ефективни политики срещу възраждането и толерирането на ксенофобски, анти-женски и расистки внушения, било то чрез популистски изказвания или чрез лансиране на страх от промяна на стереотипното мислене.
- Нови форми на сътрудничество между политическите партии и гражданското общество, които да допринесат за устойчиви демократични политики и за ефективно законодателство, осигуряващо правото на всяка жена да живее и развива своя потенциал свободно и защитена от насилие и дискриминация, основана на пола.
- Ратифициране на Конвенцията на Съвета на Европа за превенция на и защита срещу насилието срещу жените, включително домашното насилие.
- Изменение на Закона за равните възможности на жените и мъжете с цел определяне на един орган за равнопоставеност на половете, който да следи за изпълнението на закона; ясно разпределение на задълженията на държавните и общински служби и институции ведно с носене на отговорност при тяхното неизпълнение.
- Въвеждане на задължителни квоти за жени в управлението. 30% представителство на жени в политиката се възприема като минималната критична маса за да се промени политическата култура и да се поставят нови въпроси в политическия дневен ред.
- Ефективни политики срещу сексизма в медиите и рекламата, както и въвеждане на санкции за политическите лидери и публичните фигури, които публично уронват достойнството на жените.
- Ясно и категорично поставяне в дневния ред на проблемите на ромските жени и на жените бежанки.

Настоящото изследване има за цел да регистрира евентуална промяна в политиките, програмите и/или нагласите на политическите партии и формации спрямо женското участие в процесите на вземане на политически решения. Освен това, Българската платформа към Европейското женско лоби си поставя за цел това изследване да стимулира активни действия срещу анти-женски, анти-ромски и расистки изказвания в политическото пространство, както и да провокира широк публичен диалог, който да консолидира усилията на представители от гражданския сектор за активно сътрудничество с представители на политическите сили в страната с цел развитие на политики,

² <https://cps.ceu.edu/sites/cps.ceu.edu/files/attachment/basicpage/3034/rcm-civil-society-monitoring-report-1-bulgaria-2017-eprint-fin-bg-2.pdf>

³ Права на жените и десен популизъм. Нови инструменти за развитие на демократичните и социални ценности. Българска платформа към ЕЖЛ. Фондация Фридрих Еберт, с. 24 – 25; <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/sofia/13827.pdf>

в т.ч. и вътрешно партийни, в защита и осигуряване на участието на жени, вкл. и жени-ромки в процесите на вземане на решения.

ЖЕНИТЕ В ПОЛИТИКАТА В СВЕТОВЕН МАЩАБ

Кратък преглед на участието на жените в политиката в световен мащаб сочи, че пред равното участието на жените в процесите на вземане на решения в обществения и политическия живот продължават да стоят значителни пречки.

Глобална картина за участието на жените в политиката показва, че към юли 2019 г.⁴:

- жените заемат 22,5% от парламентарните места в долната камара в световен мащаб
- 11 жени, изпълняват длъжността държавен глава
- 11 жени, изпълняват длъжността ръководител на правителството
- в 17 държави жените съставляват повече от 40% от избраните представители в долната камара на парламентите

Картина от държавите-членки на Съвета на Европа (данни от 2016 г.)⁵:

- в 6 държави жените съставляват повече от 40% от избраните представители в долната камара на парламентите: Андора (50%), Испания (47,4%), Швеция (47,3%), Финландия (47%), Белгия (42,7%) и Норвегия
- в 17 държави жените представляват между 20 и 29% от избраните представители
- в 9 държави жените представляват по-малко от 20% от избраните представители
- на местно ниво никоя държава не е достигнала прага от 40%

Картина от държавите-членки на Европейския съюз⁶

На национално ниво, във всеки национален парламент на всяка държава-членка на ЕС има повече мъже, отколкото жени.

Ситуацията на национално, регионално и местно ниво показва подобни нива на полово неравенство, като жените са средно 33,3% от жените в регионалните събрания в ЕС. Високите постижения на национално ниво са в Испания, Франция, Швеция и Финландия, където данните сочат за приближаване до постигането на паритет. В другия край на спектъра са Унгария, Словакия и Румъния, като процентът на жените при тези държави не достига дори 20%.

Местните и общинските съвети в страните-членки на ЕС са с изразен недостиг на жени, като средният за ЕС е 32,1% от участващите жени. Швеция и Финландия водят класацията с най-много жени на местно и общинско ниво, а най-ниско в таблицата са Румъния, Кипър, Гърция и Хърватия с под 20% от жените. България, пред местните избори през октомври 2019 г. се класира преди тези държави с 25.8% ⁷.

След проведените през май 2019 г. избори за Европейски парламент бяха избрани повече от когато и да било преди това жени, но мъжете все още представляват 59% от избраните европейски депутати.⁸ Всъщност представителството на жените в ЕП 2019 – 2024 е нараснало едва с 5% в сравнение с предишния ЕП.

Ситуацията в България след изборната 2019-та година

Количественото изследване по пол на кандидатите за Европейски и местни избори през 2019 г., показва данни, които отразяват добре познати проблеми, свързани с равнопоставеността на половете – по-слабо участие на жените в процесите на вземане на решения.

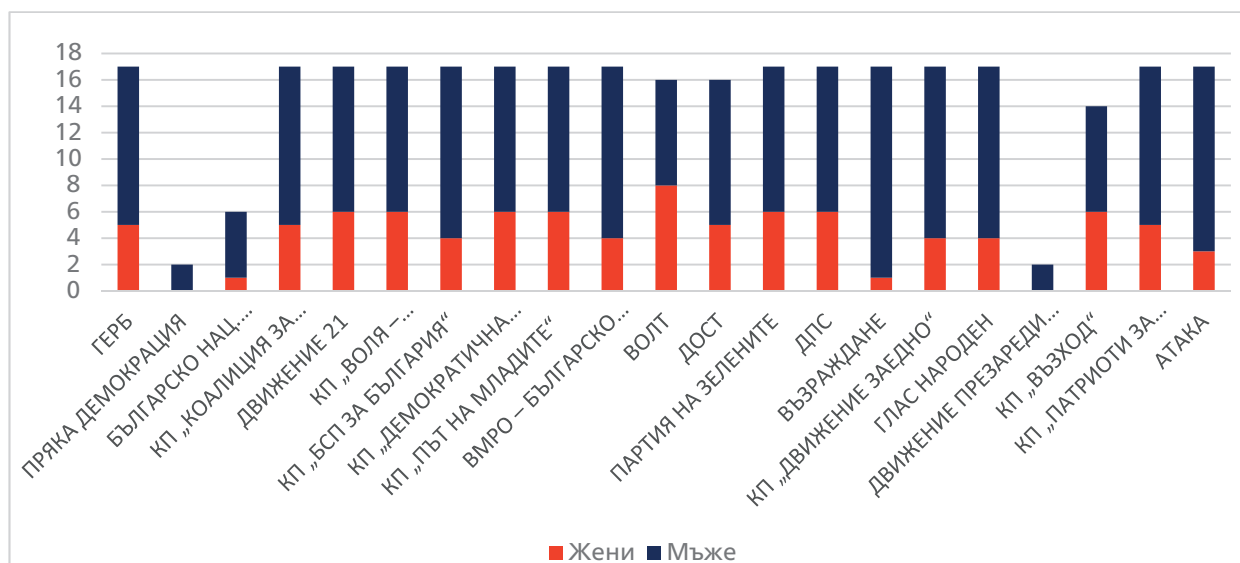
В изборите за Европейски парламент участват 13 партии, 8 коалиции и 6 независими кандидати⁹. Ако погледнем в листите им, съотношението жени-мъже е 1 към 2½ или 94 жени на 224 мъже. При независимите кандидати 3 са жени и 3 – мъже. Процентно, 29.84% от кандидатите са жени. Ако разгледаме избора на партии по отделно ще видим следната графика:

⁴ Women in politics 2019; <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2019/03/women-in-politics-2019-map#view>
⁵ Balanced participation of women and men in decision-making. Analytical report 2016. Gender Equality Commission. Council of Europe; <https://rm.coe.int/analytical-report-data-2016-/1680751a3e>
⁶ Пак там

⁷ Gender statistics database. EIGE; https://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs/indicator/wmidm_pol_parl_wmid_locpol
⁸ <https://election-results.eu/mep-gender-balance/2019-2024/>
⁹ ПУБЛИЧЕН ЕЛЕКТРОНЕН РЕГИСТЪР на партиите и коалициите, регистрирани за участие в изборите за членове на Европейския парламент от Република България на 26 май 2019 г. <https://www.cik.bg/bg/ep2019/registers/per>

Фигура 1

Участие на жени и мъже в политическите партии и коалиции за Европейски избори 2019 г.

След Европейските избори, процентът на жените, избрани за членове на Европейския парламент остава почти същият – от 17 избрани, 5 са жени или 29%. За сравнение, участието на жените в 44-то Народно събрание, процентът на жените-депутатки е дори по-нисък – едва 23.8%¹⁰.

От друга страна, данните показват, че от 2004 г. насам, когато България за първи път има предста-

вители в ЕП, процентът на българките, избрани за членове на Европейския парламент намалява. И, ако през 2004 и 2009 г. сме имали над 40% женско представителство /съответно 44% през 2004 г. и 41% през 2009 г./, то от 2014 г. насам българските жени в ЕП представляват под 30%. Тази тенденция не ни поставя в добра светлина, особено на фона на точно обратния процес, процес на нарастване на броя на жените във всеки следващ ЕП:

Фигура 2

Съотношение между мъжете и жените сред членовете на Европейския парламент по години
България - Учредително заседание

02/07/2019 - 16:25			Всички часове са GMT+2	
Година	България		Европейски съюз	
	Жени	Мъже	Жени	Мъже
2004	44%	56%	31%	69%
2009	41%	59%	35%	65%
2014	29%	71%	37%	63%
2019	29%	71%	41%	59%

Източник: Европейски парламент в сътрудничество с Kantar

¹⁰ <https://www.coe.int/en/web/electoral-assistance/elecdata-bulgaria>

А що се отнася до участието на жените в управлението на ниво общини, то след проведените местни избори през 2019 г. участието на жените на ниво кметове е едва 16%.

В заключение, по-голямото представителство на жените в политиката не е единственото условие, но е фактор за развитието на приобщаваща, прозрачна и работеща демокрация, за постигането, на която очевидно ни предстои да извървим дълъг път.

Илиана Балабанова,

Президент на Българската платформа към Европейското женско лоби

2

КЛИШЕТА, ОМРАЗА И МЪЛЧАЛИВО СЪУЧАСТИЕ

Алексей Пампоров

Политическите платформи и програми са онзи набор от систематизирани приоритети, цели и обещани бъдещи действия, които трябва да открийт политическите идеи на дадена партия или кандидат, с цел да привлекат по-висока електорална подкрепа. За разлика от политическите „визии“ и „манифести“, които са по-кратки документи, рамкиращи основните идеи по принцип, политическите програми обикновено се изготвят във връзка с конкретен електорален цикъл (напр. местни, национални или европейски избори) и би трябвало да включват и ясно дефинирани конкретни цели и задачи – в най-добрия случай дори с индикативни срокове и бюджети.

Прегледът на съдържанието на политическите програми, публикувани във връзка с европейските и местните избори през 2019 г. обаче показва, че в България нито една от водещите политически сили не отива отвъд изготвянето на материали в стил „брошура“, където се публикуват общо взето еднотипни послания в декларативен стил:

- Ще борим демографската криза
- Ще осигури икономически растеж и нови работни места
- Ще привлечем емигрантската диаспора обратно
- Ще насърчим зелена икономика

Казано иначе, нещата се свеждат до опростени популистски клишета, които имат за цел да привлекат по-голяма подкрепа на база обещано „идеално“ състояние, вместо въз основа на реалистичен анализ какво е необходимо, какво може да се направи и съответно да се постигне в рамките на един мандат и колко би струвало това. В нито една от публикуваните предизборни програми, на нито една от партиите, няма раздел който изрично да адресира проблемите за равнопоставеността на половете и положението на жените в българското общество. В нито една от програмите на водещите партии не се предлагат мерки за ромите и сходните с тях уязвими групи, живеещи в сегрегирани квартали.

В предизборните материали на ГЕРБ жените се появяват само веднъж в презентацията за социалната

политика, където се обещава *„Достойно място на жените на пазара на труда, икономическа независимост и подкрепа на жените – предприемачи“*. Формулирано по този начин, политическото послание представлява целите на организацията „Жени ГЕРБ“, резюмирани в едно изречение¹¹. И в предизборния материал на БСП, озаглавен „Визия за България“ правата на жените експлицитно се появяват само веднъж като: *„Засилване на контрола за прилагане на законодателството за защита на труда на жените и майчинството“*, макар че Обединението на жените социалистки в БСП провеждат национална среща през декември 2018 г. с цел във въпросния програмнен документ да залегнат повече теми като равнопоставеност на половете и борбата против насилието над жени¹². Равнопоставеността е поставена като тема в друг политически документ, озаглавен „Визия за Европа“, където е адресиран проблемът за необходимостта от *„Преодоляване на разликите в заплащането на мъжете и жените за еднакъв труд“*. И „Визия за Европа“, и „Визия за България“ обаче декларативно се обявяват *„против Истанбулската конвенция, чиито текстове противоречат на българската конституция според Решение на КС“*, като вторият документ отделя специален раздел на тази тема¹³, в който се твърди, че *„Българската конституция дава една от най-добрите правни защити на българската жена – както в Европа, така и в останалите части на света“*, защото в чл. 46 пише, че *„Семейството, майчинството и децата са под особената закрила на закона“* – т.е. позицията на БСП в този случай свежда и инструментализира социалната роля на жената до тази на майката. Макар че фактически също имат женски структури, в програмите на ДПС, ВМРО и Демократична България¹⁴ темата за жените изцяло отсъства.

Формално погледнато, темата за ромите присъства единствено в предизборната програма на Борис

¹¹ <http://www.gerb.bg/files/useruploads/files/pravilnik-jgerb-2015g.pdf>

¹² <https://bit.ly/2QKdPot>

¹³ Озаглавен „спорът за Истанбулската конвенция“ <https://www.cik.bg/bg/ep2019/registers/per>

¹⁴ Текстът визира съществуването на Национален клуб на жените към ДСБ

Бонев – независим кандидат за кмет. В своя „План за София“ той директно адресира проблема, като обяснява как ще се реструктурират и узаконят пространствата на махалите Филиповци, Факултета, Христо Ботев, Захарна фабрика, Орландовци и бл. 14 в ж.к. Сердика, така че да се редуцира сегрегацията¹⁵, като дори обръща специално внимание на т.нар. „Виетнамски общежития“¹⁶ като специфичен източник на напрежение. В епизод 9 от поредицата предизборни клипове озаглавени „Реалността хапе“, кандидатът на ДБ Борислав Игнатов също косвено засяга темата – като я адресира през мръсния въздух и горенето на мокри дърва, въглища и парцали, без обаче изрично да спомене „ромите“ или джобовите на бедност. Макар и в по-мека форма, това е отдавна демонстрирана ксенофобска позиция на „Да, България“, които при предходните местни избори (2015 г.) в клип за вината за мръсния въздух на София директно бяха включили кадри на кв. Факултета.

Ксенофобията и „антициганизмът“ обаче са водещата предизборна стратегия на ВМРО – както за европейските, така и за местните избори. За разлика от скритото послание на Игнатов, Джамбазки публично заявява, че замърсяването на въздуха в София е най-вече заради „незаконните цигански катуни“¹⁷, след което в поредица от интервюта говори за „изчистване на кварталите от циганските гета“: *„Първата заповед, която смятам да подпиша е за събаряне на незаконните цигански гета“*¹⁸, *„Само булдозерът е решение за незаконните цигански постройки“*¹⁹, *„Изберете ВМРО, ако искате град без цигански катуни и каруци“*. Всъщност, езикът на омразата към роми и към лица с нехетеросексуална ориентация, съчетан с дискурса за „чистотата“ са често срещан реторически похват в изказванията на Джамбазки и в това отношение той напълно оправда хоризонта на предварителните очаквания по отношение на кампанията си.

Нещо повече, ВМРО фактически започва кампанията за предстоящите европейски и местни избори още през февруари 2019 г., когато публикува „Концепция за окончателно решаване на циганския въпрос“. Това, разбира се, предизвика огромен обществен скандал и негативен отзвук, включително в чужбина, защото съдържа алюзия за Холокоста и нацисткия закон за „окончателно решаване на еврейския въпрос“. Затова впоследствие наименованието на концепцията и оригиналният файл са променени и тихомълком подменени на страницата на ВМРО и към момента документът се казва: *„Концепция за*

*промени в политиката за интеграция на циганския (ромския) етнос в Република България и мерките за реализацията им“*²⁰. На сайта на ВМРО обаче все още стои табулацията „Циганският въпрос“, което показва, че не става дума за принципна промяна на позицията, а за политическа мимикрия. В концепцията правата на ромските жени и тяхната интеграция са адресирани през „мерки за ограничаване на раждаемостта“ (1.3.3. и 1.3.4.) – когато са достигнали „над определен брой родени деца“. Макар че в документта не се посочва конкретен брой деца, самият факт, че се допуска подобна мярка на етническа основа е изключително тревожен симптом, който може да бъде приет за подбуждане към геноцид.

Изключително тревожен в този случай е фактът, че от една страна прокуратурата на Република България показва неумение или нежелание да разпознава език на омразата и подклаждането на омраза на етническа основа, които са престъпления по смисъла на сега действащото законодателство. Още по-притеснително е, че сред политическите сили се е формирала консенсусна ксенофобска нагласа за вината на ромите и нуждата от репресивни мерки. Всъщност, „Визия за България“ на БСП фактически косвено подкрепя „Концепцията“ на ВМРО, като от една страна предупреждава, че *„Етническите тенденции в раждаемостта не могат и не бива да бъдат подценявани“* (с. 6), с което пренебрегва факта, че по последни данни раждаемостта сред ромските жени, включително т.нар. „юношеска плодовитост“, продължава да спада през последните десет години. Нещо повече, визията на БСП цели своеобразна ре-институционализация на ромските деца в познатите от тоталитарния режим интернати, дефинирани в този случай като *„седмични групи за деца от рисковия контингент“*. На практика мотивът за „циганската престъпност“ от Концепцията на ВМРО присъства като *„горещи точки“* и *„рискови контингенти“*, които имат нужда от постоянно наблюдение (с.34) във Визията на БСП.

Макар че формално се противопоставят на концепцията на ВМРО, в декларацията си по въпроса за ромската интеграция още през януари 2019 г. Демократична България борава със същата политическа реторика като БСП и говори за *„рискови райони“* и *„конфликтни зони“*. Всъщност декларацията на ДБ е издържана напълно в духа на посланията на ВМРО, като призовава за строги наказания на *„така наречените дребни престъпления“* и внушава, че интеграционните дейности към момента са *„безсмислено и ненужно разхищаване на средства“*, както и че ромите имат *„специални привилегии“* и живеят на *„социални помощи“*²¹.

¹⁵ <https://bit.ly/2Ov5v9m>

¹⁶ <https://bit.ly/2OwbQrV>

¹⁷ <https://bit.ly/2XGhi8Y>

¹⁸ https://clubz.bg/88123-djambazki_se_kandidatira_za_kmet_na_sofiq_shte_sybarq_geta

¹⁹ <https://bit.ly/2XEGf11>

²⁰ https://clubz.bg/79167-vmro_s_idei_za_integraciq_dyrjavni_aborti_trudova_povinnost

²¹ <https://demokrati.bg/predizborna-radikalizatsiya-vlastta-provokira-etnicheskoto-protivopostavyane/>

На практика единствената политическа формация, която не просто се въздържа от език на омразата, но ясно заявява в програмните си документи, че ще се бори с ксенофобията, дискриминацията и езика на омразата е ДПС, като адресира необходимостта от осигуряване на равни възможности и ре-актуализиране на концепцията за толерантността *„като условие за постигане на траен и невъзвратим интегритет на българското общество“*²². И макар че в своята програма от парламентарните избори през 2017 г. ДПС обвинява ГЕРБ, че посредством коалицията си с „Патриотичния фронт“ официализира езика на омразата и разделението в обще-

ството, трябва да признаем, че в официалните си документи партия ГЕРБ на практика запазва пълно мълчание по отношение на ромската интеграция. Мълчание, което обаче съвсем основателно можем да тълкуваме като „съучастие“ към ксенофобията и расизма, доколкото именно репликите за „ограничаване на правата“ и „време е за пръчката“ на министър Дончев отвориха вратата за януарските погроми над ромски жилища (включително в родното му Габрово), както и дадоха основание на ВМРО да изработят своята концепция, с която да „отвоюват“ обратно запазената си марка на антициганизма в България.

²² <https://www.dps.bg/predizborna-programa.html>

3

ПОЛИТИКАТА НЕ Е МЯСТО ЗА (РОМСКИ) ЖЕНИ

Теодора Крумова, Програмен директор на ЦМЕДТ Амалипе

Силвия Станчева, Регионален педагогически координатор в ЦМЕДТ Амалипе

ЕЗИКЪТ НА ОМРАЗАТА СПРЯМО РОМИТЕ И ПОЛИТИЦИТЕ – ТРАМПЛИНЪТ НА ИЗБОРИТЕ ПРЕЗ 2019 Г.

Поради двата вида избори, насрочени през 2019 г. – избори за Европейски парламент и местни избори, тази година се оказа изключително благодатна за процъфтяването на езика на омразата, който традиционно се засилва по време на избори, бидейки използван като агитационен инструмент и инструмент за консолидиране на политическия електорат. Това се случва и в двете части на политическия спектър. От една страна, във всички видове избори, особено в местните, ромите традиционно се използват за привличане на гласове от националистическите формации и за разпалване на местни етнически конфликти. Допълнителен катализатор на този процес беше и противобоят в коалицията „Обединени патриоти“, в края на 2018 и началото на 2019 година, и необходимостта от засилване на „арсенала“ за подялба на техния електорат между трите съставляващи коалицията партия. Тъй като политическото развитие и трансформации на трите националистически партии не е обект на това изследване, няма да се спираме подробно на тях. Само ще отбележим фактът, че на писмата на тази политическа надпревара Вицепремиерът Красимир Каракачанов бързо взе превес първо с изказванията си след случая „Войводиново“, а след това и с публикуването на т.нар. „Концепция за промени в политиката за интеграция на циганския (ромския) етнос и мерките за реализацията им“. Последва и решението на коалиция „Обединени патриоти“ да се явят разделени на изборите за Европейски парламент и усилията на ВМРО да консолидира националистическия вот и да изпревари бившите си партньори. Нещо повече, засиленото антиромско говорене (едва ли случайно) дойде в точния момент, когато обществената подкрепа за ВМРО беше срината до минимум, след скандала с Агенцията за българите в чужбина. Това говорене не само ги върна обратно на политическата сцена, но ги „изстреля“ далеч пред техните политически партньори.

Показателна е обществената реакция спрямо предложения документ. Той срещна бърз и сериозен отпор от множество съвсем различни фактори: от ромски

и правозащитни организации до интелектуалци и дори другите националистически партии в коалиция „Обединени патриоти“ (чиято реакция, разбира се, в никакъв случай не лежеше на притеснението им за спазването на човешките права, а имаше съвсем друг генезис). Водещи ромски и правозащитни организации, сред които Амалипе, Български хелзински комитет, Националната асоциация на здравните медиатори и ред други подписаха и изпратиха в Министерски съвет протестна декларация, в която настояваха проект-концепцията да не бъде гласувана²³. Негативна бе реакцията и на множество медии, както и на социолози, политолози и интелектуалци²⁴. В същото време, Каракачанов получи подкрепа от друга група интелектуалци, включително академици и професори. Те оправдаха изказването и действията му след Войводиново с *“Позорно е днес да бъдат бити и унижавани български полицаи, военнослужещи, органи на реда, а е престъпление това да сполетява всекидневно възрастни хора, жени и деца, които биват бити, грабени, изнасилвани и убивани”*. В писмо до премиера Борисов същите интелектуалци посочиха, че *“...не можем да се въздържим да не отправим този призив за подкрепа на действията на вицепремиера Каракачанов. Крайно време беше един държавен български мъж да заеме такава позиция. Затова ние я адмираме и се обръщаме към Вас тази позиция да се превъплъти в поредица от държавнически действия.”*²⁵

В последствие, Концепцията влезе в активен оборот и бе използвана като политически аргумент в активната предизборна кампания. Още през февруари Каракачанов обяви своята амбиция неговата Концепция да бъде приета от Министерски съвет. Той дори заплаши, че ще напусне Правителството и ще се стигне до парламентарна криза, ако това не се случи в обозримо кратки срокове. Именно с оглед използването ѝ в предизборната кампания със свое писмо от 11 април вицепремиерът Каракачанов внесе за съгласуване и приемане

²³ <http://www.amalipe.com/index.php?nav=news&id=3441&lang=1>

²⁴ Дичев, Ив. Каракачанов и „окончателното решение“ на циганския въпрос. Налично на <https://bit.ly/2K0m1jK>

²⁵ <https://bit.ly/34icBED>

в Министерски съвет редактирана версия на Концепцията, като тя залежна в платформата на ВМРО както за европейските, така и за местните избори. ГЕРБ я оставиха на изчакване - без да заемат категорична позиция – нито за, нито против.

Категоричен отпор на заседание на Националния съвет за етнически и интеграционни въпроси на 25 юли 2019 среща поредния опит за прокарване на Концепцията. Така към настоящия момент Концепцията на вицепремиера Каракачанов не е приета от Министерски съвет, но нейното бъдеще все пак остава неясно. Индикативен е фактът, че министрите от водещата партия ГЕРБ не участваха в обсъжданията на този документ и към настоящия момент той не е подложен на гласуване от Правителството. В същото време липсва категорично разграничаване от него. На заседанието на Националния съвет неговият председател вицепремиерът Дончев оспори основни факти, на които се базира концепцията, но въпреки нейното неприемане сайтът на Съвета не отбелязва този факт²⁶. Вероятно това се дължи на деликатните коалиционни взаимоотношения и на факта, че партията на Каракачанов е част от управляващото мнозинство. Липсата на ясно разграничаване от страна на останалите институции е показателно - националният омбудсман и президента, които са опозиция на настоящото правителство, също под никаква форма не са разкритикували концепцията и не са я обявили за неприемлива.

Така цялостното положение около посочената концепция, нейното публично тиражиране в общественото пространство и липсата на ясно разграничаване от страна на основните институции в много голяма степен очерта рамката на кампаниите и публичното говорене по отношение на интеграционните процеси по време и на двата вида избори.

ИЗБОРИТЕ ЗА ЕВРОПЕЙСКИ ПАРЛАМЕНТ 2019

Изборите за Европейски парламент отново показваха, че основните политически партии не припознават ромите като пълноправни български граждани, които биха могли да бъдат част от кандидатите за евродепутати. Или предпочитат популистски да подхождат към своите избиратели от мнозинството. **Така нито една от големите, парламентарно представени партии не включи роми в листите си (с едно изключение). По същия начин (изключвайки националистическите партии, където на ромите е отделено завидно място в политическите платформи, но в негативен аспект) политическите им платформи, издигнати за изборите, не адресираха нито един от проблемите, с които се сблъсква ромската общност.**

Единственото изключение в листите на парламентарно представените партии беше Националният фронт за спасение на България. Неговият лидер Валери Симеонов, за да покажат псевдо-толерантност, демонстративно включи ром в листата си - 24-годишният боксьор от Кукорево, обл. Ямбол, Даниел Асенов, аргументирайки решението си с думите „Това момче има пълното основание да присъства и е гордост във всяка европейска листа. Неговият по-малък брат също тази година стана европейски шампион. Двамата си боядисаха стаята в бяло, зелено и червено - цветовете на българското национално знаме, без никой да ги накара. Понякога сред етносите има такива патриоти, които ни карат засрамено да сведем очи.“²⁷ Още на следващия ден обаче Даниел Асенов публично заяви желанието си да се оттегли и подаде заявление за отказ до ЦИК²⁸ с думите „Грешката е може би в младостта ми, защото подходах прибръзано! Не бях достатъчно добре запознат с отправеното предложение, но след като разгледах подробно фактите, помолих да бъде изключен от партията на г-н В.Симеонов. НЕ СЕ ИНТЕРЕСУВАМ ОТ ПОЛИТИКА! АЗ, ДАНИЕЛ АСЕНОВ, НЯМА ДА СЕ КАНДИДАТИРАМ ЗА ЕВРОДЕПУТАТ!“²⁹

В същото време една от партиите, която не е парламентарно представена, но се заявява като активен играч в дясното политическо пространство, не само включи ром в листата си (и то на едно от челните места), но и открито включи промотирането му в предизборната си кампания. Нещо повече, цялостното медийно и публично представяне на Росен беше неминуемо свързано с ромския му произход и в голяма степен – с разрушаване на стереотипите, свързани с ромите.³⁰ Той (и Демократична България) не само не се опитаха да избягат от ромската тема, а напротив – включиха решаването на проблемите в предизборната кампания. Самият Росен заяви приоритетите си като „образователните политики за българите в чужбина, и по-конкретно въвеждането на българския език за матуриретен в целия ЕС, както и успешното интегриране в образователната ни система на ученици, завръщащи се в страната. Ще работи и за активното включване на маргинализирани групи в пазара на труда“³¹, показвайки ясно, че ромите могат да бъдат кандидати на всички българи, защитавайки общонационални каузи и политики, но и че могат да адресират тежки непривлекателни и чувствителни проблеми, което кандидатите на мнозинството избягват да правят. Няма да коментираме

²⁷ <https://izbori.bg/7811/>; <https://www.cik.bg/bg/decisions/220/2019-04-23>

²⁸ <https://www.cik.bg/bg/decisions/232/2019-04-25>

²⁹ Цитирано от Фейсбук профила на Даниел Асенов https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1054370971438604&id=507860136089693

³⁰ В-к Капитал. Учителят, който чути клишетата, <https://bit.ly/2OH0AC9>; В-к Дневник, „Приобщаване е каузата на кандидат – евродепутата Росен Богомилов“, <https://bit.ly/2OK4wBY>

³¹ <https://demokrati.bg/candidate/rosen-bogomilov/>

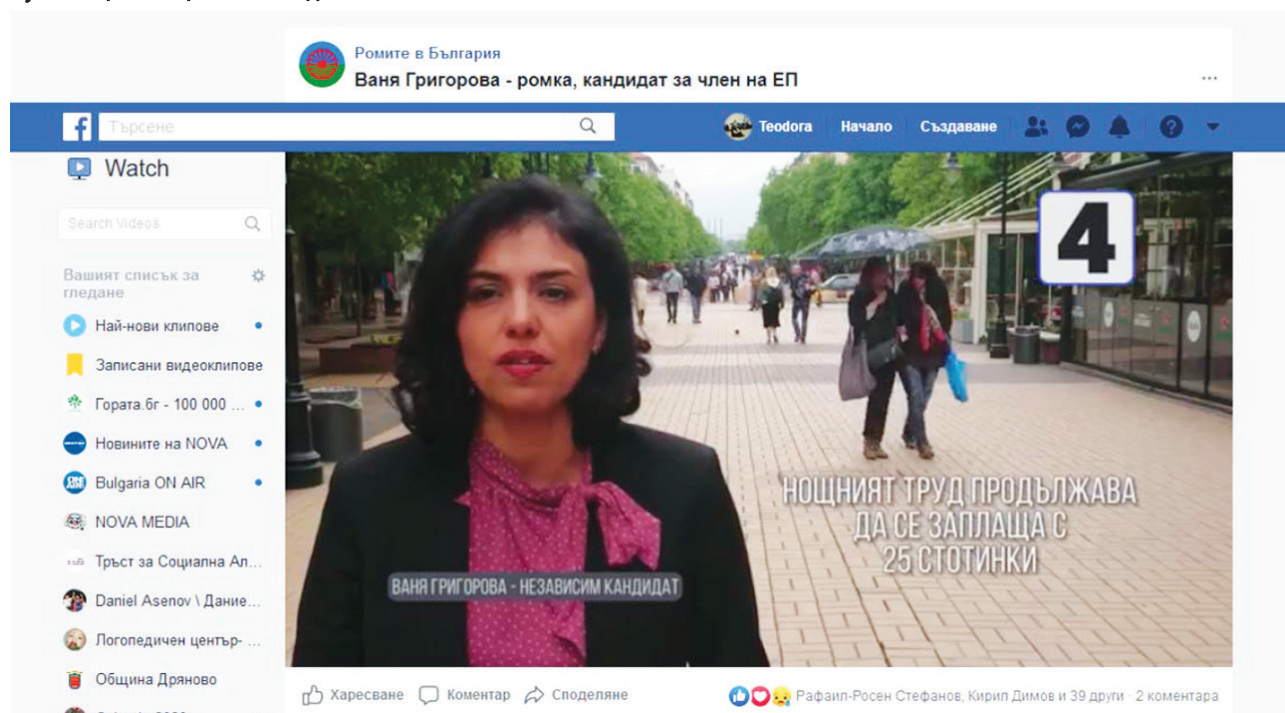
²⁶ <http://nccedi.government.bg/index.php/bg/node/276>

резултатът на Росен Богомилов на изборите (той събира 768 преференции³²). Факт е обаче, че голямата част от тези преференции са събрани от избирателни секции, в които няма концентрирано ромско население, което показва, че подобен тип послания намират почва сред част от мнозинството.

Говорейки за ромското участие на изборите, не можем да пропуснем и участието на Ваня Григорова, макар че тя има съвсем различен профил. Ваня Григорова се явява като независим кандидат в левия спектър³³ като нито веднъж по време на кампанията си, нито в публичните си изяви през последните години преди това не се асоциира с ромската общност. Ваня Григорова е председател на сдружението «Солидарна България», което съществува от десетина години и защитава позиции в подкрепа на трудовите и социалните права, бивш член на БСП. На изборите печели близо 10 000 гласа. Според последвалите анализи нейните избиратели „са повече висшисти, жители на големи градове, предимно не гласували на миналите избори“.³⁴

Независимо от това, тя е родена в кв. Христо Ботев и в средите на левите избиратели тя е възприемана именно като част от ромската общност. В този смисъл е и интервюто ѝ във в-к Дума от 1.10.2011 г. „Когато не се насърчават градивните каузи, избухват разрушителните.“³⁵ Част от различни групи в ромската общност виждат в нея „ромският представител“ на Европейските избори. Така е представяна и в няколко групи в социалните мрежи: на ФБ страницата „Ромите в България“ предизборният клип на Ваня Григорова е представен като „Ваня Григорова – ромка, кандидат на изборите за ЕП“. Постът в друга група гласи: „Пред нас – ромите, се открояват определено две възможности за гласуване: 1: Ваня Григорова или 2: Росен Богомилов“. Последната група е опит да обедини много от томските активисти, които по една или друга причина са емигрирали и живеят в чужбина. Въпреки това обаче подкрепата, и за Ваня Григорова, и за Росен Богомилов от секциите в чужбина не беше съществена – съответно 309 и 82 гласа.

Фигура 3
Публикация в социалните медии

В началото на 2019 г. имаше създадено и очакване за формиране на нов ромски политически субект и обединението около обща кандидатура на предстоящите европейски избори, а в последствие – и на местните избори. За това очакване допринесе активизирането на Програма „Ромски инициативи“ на Институт Отворено общество – Будапеща, която подкрепи ромски активисти от България с открита

политическа насоченост, както и активизирането на няколко обединения на ромски емигранти в чужбина. В този процес, активно се чуваха гласовете на няколко ромски жени. Въпреки създадените високи очаквания, обаче, този процес бързо заглъхна поради създадените вътрешни противоречия.

Още една проходяща партия трябва да бъде спомената – Европейска партия Волт,³⁶ която в процеса

³² <https://results.cik.bg/ep2019/rezultati/index.html>

³³ <https://vanyagrigorova.eu>

³⁴ <https://bit.ly/2rjICin>

³⁵ <https://bit.ly/2ONKjIm>

³⁶ <https://www.voltbulgaria.org/>

на подбор на кандидати за листите си показва подкрепа не само за овластяването на жените, но и на ромските жени в частност, търсейки активна ромска жена в листата. Поради липса на кандидати, такава не бе включена, но ръководството на партията спазва заявеният ангажимент за равнопоставеност още преди старта на активната предизборна кампания, като подреди листата си мъж, жена, мъж, жена.

ИЗБОРИ ЗА МЕСТНА ВЛАСТ 2019 Г.

Ако по време на изборите за Европейски парламент водещи бяха по-скоро партийните листи, по време на местните избори, на преден план излязоха личностите и в много голяма степен хората гласуваха по-скоро за личности, отколкото за партии. Това очерта няколко тенденции, които се проявиха на местните избори:

1. Гласуването за личности, а не за партии.

Това помогна на някои места, местни активисти, които имат доверието на своята общност да получат сравнително високи резултати и да станат общински съветници дори и като представители на националистически партии. Това, разбира се, се получи само в случаите, в които разпознаваеми местни лица използват слаби местни структури, за да получат писта за местните избори. Така например, Албена Костадинов (председател на Социална Фондация ИндиРома 97, Куклен) стана общински съветник с листата на ВМРО в Община Куклен. В Община Куклен партията вкарва двама общински съветници, а единият от тях, чрез преференции, е г-жа Костадинова, която печели 15% от гласувалите за листата на ВМРО. Тя е и заместник-председател на Общинския съвет от листата на ВМРО. В същото време, на много места, роми са използвани по-скоро за алиби и запълване на листите, особено там, където нямат силна местна подкрепа. Независимо обаче дали става въпрос за първия или втория случай, оттук нататък това представителство дава основание на националистическите партии при нужда да изваждат на преден план ромските си съветници и да ги ползват като алини за своята псевдо-толерантност.

2. Моделът на преференциите

В началото на 2019 г., с оглед на предстоящите европейски и местни избори, дебатът за възможността българските граждани да пренареждат листите чрез относително нисък праг на преференциите, отново зае важно място в политическия живот. По настояване на ДПС³⁷ управляващата партия ГЕРБ бе склонна да въведе висок праг за възможността при изразени преференции да бъде пренаредена

листата. Това доведе до остра реакция от страна на БСП, която използва това като предтекст, за да напусне Парламента, на традиционната десница (чиито избиратели обичайно прилагат преференции) и на множество граждански групи, включително български граждани, живеещи в чужбина. В резултат от този натиск, основната управляваща партия бързо се отказа от промяната на прага, над който преференциите пренареждат листите и той остана относително нисък и даващ възможност за реални промени в предложените от партиите листи.³⁸

Тази възможност бе изключително важна за ромите, желаещи да се включат в изборите като представители на някоя от основните партии. Именно преференциите помогнаха на г-жа Костадинова, случаят на която беше описан по-горе. Този модел обаче е възможен само в по-малките общини – от една страна защото в големите градове прагът на събраните гласове е много висок, поради по-високият брой избиратели, и от друга – поради липсата на изяви автори или лидери в големите махали. Пример за това са пренаредените листи в Павликени, където с преференции влизат ромските представители от листите на ГЕРБ (Севдалин Руменов Севданов от 9 позиция при 6 общински съветници) и ДПС (Александър Асенов и Радослав Розинков от 2 и 4 позиция при двама общински съветници от партията).

От възможността на преференциите не се възползваха кандидатите в листите на ДПС, които в предизборните си плакати имаха посочен само номерът на листата, но не и мястото в листата на съответния кандидат.

3. Слабо включване на ромски представители и особено ромски жени.

Това е тенденция, която е устойчива в българския политически живот. Изключение правят само смесените райони. И въпреки че устойчиво ГЕРБ работи в смесените райони с турско малцинство и печели в някои общини, доминирани преди от ДПС, такава целенасочена политики спрямо ромското малцинство няма.

4. Ромските листи, ромските жени кандидат-съветници в тях и жените кандидат кметове

Единствената ромска партия, която регистрира листи на тези местни избори беше Евророма. Дори и тя обаче не регистрира листи за общински съветници във всички области. Седем области, в които традиционно Евророма са активни, бяха детайлно проучени за настоящото изследване – Благоевград, Плов-

³⁷ Партията има ясно изразено негативно отношение към преференциите

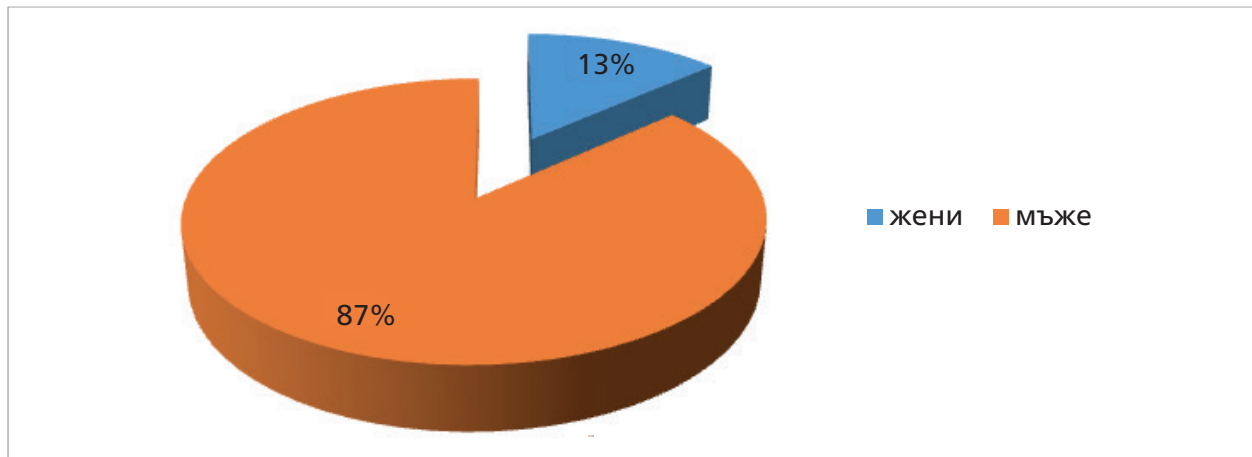
³⁸ Представената информация за участието на ромите и ромските жени, в частност, в местните избори, е фрагментарна и се базира на извадков принцип. Необходимо е повече време, за да се направи пълно проучване в цялата страна

вдив, Сливен, София област, Монтана, Пазарджик и Плевен. В две от областите (Сливен и Монтана) Евроромата не са регистрирали листа в нито една община, в Благоевград – в 1 община, в Пловдив – в 3, в София област – в 2, в Пазарджик – в 3, в Плевен – 1. Анализът на листите обаче показва категоричен превес

на мъжете кандидати, като в някои от листите няма нито една жена кандидат. В Ихтиман, където листата е съвместна с ДПС от 17 кандидати – всички са мъже и няма нито една жена. В посочените по-горе области жените представляват едва 12 % от кандидатите за общински съветници, разпределени както следва:

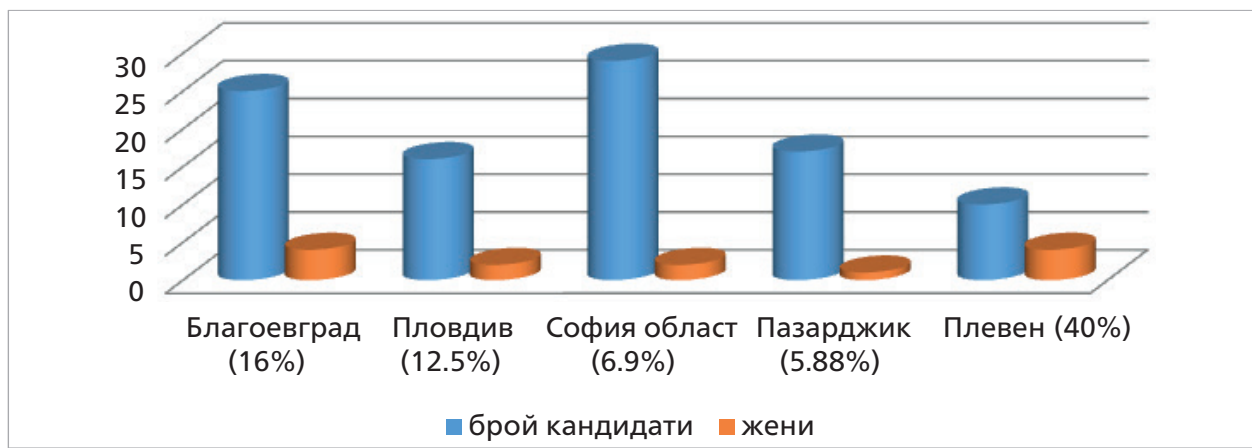
Фигура 4

Съотношение жени: мъже в листите на Евроромата в областите Благоевград, Пловдив, София област, Пазарджик и Плевен

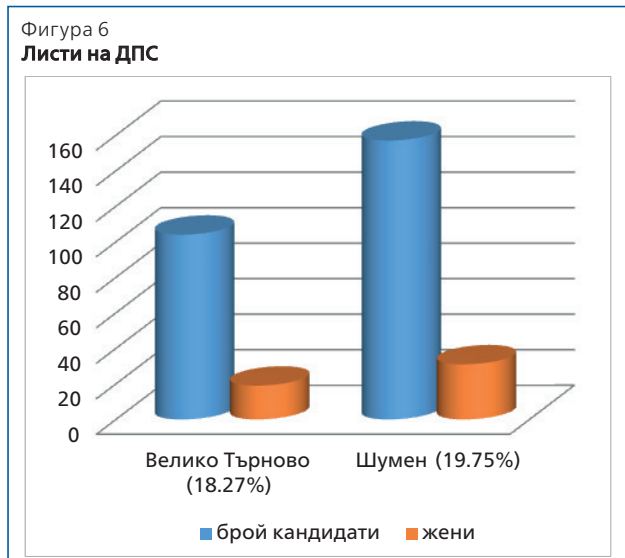
Фигура 5

Листи на Евроромата

Показателно за мястото, което Евроромата отделят на ромските жени в листите си е фактът, че единствено в Карлово жени са поставени на чело на листата, поради което и влизат като общински съветници (Цветелина Раленекова и Виолета Иванова). Те са и единствените жени, избрани за съветници в листите на Евроромата в проследяваните области. Както бе посочено по-горе, повечето кандидати са мъже, много от тях без образование, но с висок авторитет сред ромска общност и сред политиките в региона. Жените обаче трудно са включени в листите. Дори да имат по-високо образование от мъжете, дори да са доказали се в областта като професионалисти, на тях трудно се гласува доверие. Малкото жени, успели да се включат в изборната надпревара, успяват да се преборят със стереотипа за ромската жена и децата и готварската печка.

За целите на настоящето изследване бе проследено и представянето, както и начинът на подреждане на листите на още една партия – Движението за права и свободи, която е следващата партия с по-голям брой роми в листите. Листите на партията бяха разгледани детайлно в две области – Велико Търново и Шумен. За съжаление, овластяването на жените явно не е приоритет на партията на тези местни избори. Така например, в област Велико Търново включените роми в листите бяха основно мъже. За цялата област жените в листите в десетте общини бяха общо 19 от 104 кандидати, като в някои от общините нямаша нито една жена кандидат (Сухиндол, Полски Тръмбеш). Дори и тези 19 кандидати обаче, с изключение на Община Елена, където първото място в листата бе заето от Зехра Салиева, която съответно стана и общински съветник, бяха поставени на места които са трудно избираеми.

5. Листи „на заем“

Другата тенденция, която можем да проследим на местните избори, нарекохме „листи на заем.“ Еврорама не са единствената ромска партия с амбиции към местните избори. За съжаление обаче останалите ромски партии не можаха да получат регистрацията (по различни причини) и ползваха регистрацията на съществуващи вече партии. Една от партиите, които досега традиционно участваха, но сега не успяха да се справят с регистрацията, използваша за тази цел листата на ПП Обединена социалдемократия. Тя регистрира листи в общини в Шумен, Сливен, Хасково и др., в които ромските жени отново бяха слабо представени, а самите партии не излъчиха съветници.

Други две партии със силно патриархален профил също бяха ползвани от роми – кандидат кметове и общински съветници: Българско национално обединение, Християн реформаторска партия. Към тях могат да бъдат причислени и коалиция Ние граждани. И трите партии или коалиции нямат ясно заявена платформа, а по-скоро са предоставили възможност на местните кандидати да заявят свои приоритети. Що се отнася до националните – те са по-скоро хатотични, „анти“ – ориентирани, особено често против Стратегията за детето, Закона за социалните услуги. Подобен тип изява имаше и кандидатът за кмет на гр. Хасково Мими Йорданова, която е известен ромски активист, но събра много малка подкрепа.

6. Ключът към успеха

За да проследим в дълбочина мотивацията, виждайки за тези местни избори и научените уроци, направихме интервюта с две ромски жени – кандидат за кмет: на община и на село, съответно Община Карлово (обл. Пловдив) и с. Ивански (общ. Шумен). Виолета Иванова е издигната за кандидат за кмет на Община Карлово от ПП Еврорама със сравнително добра подкрепа – 977 гласа (4,43%) при положение, че за листата на общинските съветници партията

получава по-малко – 965 гласа. Нейната мотивация е свързана с общността и желанието да получи възможност за решаването на проблеми на общността – проблемите с незаконните къщи и тяхното събаряне, масово училищата са сегрегирани, продължава проблемът с ранните бракове и др. Необходими са промени в местните закони и прилагането им. И не на последно място, мотивацията на Иванова е да бъде добър пример на своята общност!³⁹

Ирина Илиева е кандидат за кмет на с. Ивански, издигната от инициативен комитет като независим кандидат. За Ирина Илиева в Ивански проблем е делението на етноси. Наблюденията там са, че когато българин е кмет, предизборните обещания към общността се забравят много скоро след встъпването му в длъжност. Илиева споделя „... и защото сме повече от българите и ние избираме кмета, много повече са нашите гласове, а и хората настояваха да се кандидатирам.“⁴⁰

И двете дами споделят, че това са били трудни избори. Други политически партии са действали агресивно. Имало е купуване на гласове и др. В Карлово за Виолета Иванова е имало 300 невалидни бюлетини, 300 гласа изгубени заради неграмотността на ромската общност. След изборите като извод Иванова споделя, че е нужна повече работа с млади хора, защото младите могат да променят цялата обстановка. Според Ирина Илиева в Ивански избирателите от ромските махали са били изнудвани от зложни къщи, чиито услуги ползват често. Изборите, според двете дами, са били груби, използвали са се нечестни и дори наказуеми методи, на които умишлено не е обърнато внимание.

В Карлово Иванова събира 1000 гласа, става 4-та политическа сила, и това и това се случва без купуването на гласове. Това показва високо доверие в Иванова – в жената, в ромката, доверие, което тя гради от 2004 г, когато започва работа в общинска администрация. Тя е лесно разпознаваема и сред своите, и сред останалите общности в региона. В Ивански Ирина Илиева усеща подкрепата за себе си по време на кампанията, но нещата са се променили само ден преди самите избори.

На въпросът има ли значение, че са жени, Виолета Иванова отговаря отрицателно. Тя смята, че за Карлово зависи от личността, а не от пола. В Ивански обаче Ирина Илиева смята, че да, донякъде, винаги са били избирани мъже, жена много трудно може да пробие. Наблюденията и на двете са, че в листите няма полово равнопоставеност. Във всички листи представителите на мъжете са повече от тези на жените. А ромските жени, са още по-слабо представени, много под 1%. Наблюдава се по-скоро изключване, отколкото овладяване на ромски жени. Ромите трябва да се доказват много повече от мнозинството, а жените роми още повече.

³⁹ Проведено интервю с Виолета Иванова, ноември 2019 г.

⁴⁰ Проведено интервю с Ирина Илиева, ноември 2019 г.

4

КОГАТО СТАТИСТИКАТА ГОВОРИ (ИЗБОРИТЕ В ОБЛАСТ ПЛОВДИВ)

Милена Кадиева

В област Пловдив има общо 18 общински избирателни комисии (ОИК). По време на местните избори от общо 240 члена на ОИК, 160 са били жени. Сред тях жените от турски произход са били 5, а от ромски – само една.

На ръководна позиция, в качеството на председатели на ОИК в област Пловдив са били 10 жени и 8 мъже.

Данните сочат, че $\frac{3}{4}$ -ти от състава на Секционните избирателни комисии са били също жени.

Налице е един изборен процес, в който на пръв поглед жените не просто са „добре представени“, те всъщност имат доминираща роля, като ръководят изборни комисии и извършват цялата работа по осъществяването на местните избори. Тук трябва да добавим, че извън данните за участниците, които могат да се намерят на сайта на ЦИК, всяка ОИК е ангажирала десетки нерегистрирани сътрудници, стотици в цялата страна, 90% от които също са жени. Привлечените сътрудници в наблюдаваните ОИК Марица, ОИК Пловдив и ОИК Асеновград са били единствено жени. В посочените Общински избирателни комисии мъже сътрудници не са регистрирани.

На фона на големия брой жени, ангажирани в работата по изборния процес, в кандидатските листи на бъдещите избраници броят на жените е незначителен. Те обикновено или не присъстват в листите, или са на неизбираеми места.

Резултатите за град Пловдив потвърждават казаното дотук – от 51 избрани общински съветници, едва 10 са жени. Данните също сочат, че сред кандидатите за кметове е имало само една жена, и съответно избраният кмет на община Пловдив, както и всички районни кметова са мъже. Към 12.11.2019 г. от всички висши политически постове в община Пловдив, изборни или назначаеми, има данни за само една жена на такъв пост – за Областен управител. Няма данни други жени да са предложени или избрани за висш политически пост, било то за поста заместник кмет или за друга престижна длъжност в Община Пловдив.

В рамките на изследването бяха проведени интервюта с жени от ромски етнос. Интервюираните споделят, че съществува разлика между статута на жените от големия град и жените от малките населени места (селата). Според тях в малките населени места е по-лесно за жена от ромски или турски произход самостоятелно да реши дали да гласува и за кого. Дали да учи, да участва в избори и изобщо да има свобода да взема самостоятелни решения. Според респондентите, жените от ромски или турски произход, живеещи в градски квартали, са ограничени дори относно правото си на гласуване или за кого да гласуват, и споделят, че в града бащата казва кога и за кого да се гласува: „Бащата казва, хайде, отивайте да гласувате за еди кой си, или днес няма да ходиш да гласуваш“. Бяха проведени интервюта с участнички в изборния процес, представителки на ромския и турски етноси, които са от малки и близки до Пловдив населени места, с образование и имат дългогодишен опит в работа в изборни комисии. Тези интервюта сочат, че за жените от ромски или турски произход в град Пловдив, изобщо не съществува възможност да участват в самия политически процес, на тях дори самото право на гласуване им е ограничено от бащата/мъжа в семейството.

В заключение, резултатите от анализите показват, че жени осъществяват изборния процес в България. Те доминират като брой във всички нива на изборния процес. Заемат и ръководни длъжности, дори председателят на ЦИК е жена. Не трябва да забравяме обаче, че работата в изборната администрация не е обществено престижна. Напротив, голяма част от обвиненията и обидите към честността на политическата система в България са отправени именно към изборната администрация, която е съставена предимно от жени. В същото време самата работа по време на избори е много тежка. Без да отчита човешки или трудови права, Изборният кодекс и подзаконовата нормативна база предвиждат работно време на участниците в изборния процес по 36 или дори 48 часа без прекъсване или почивка! Работата на ОИК и на ЦИК се осъществява задължително в пълен състав в изборния ден и изборната нощ и дните след тях, до отчитане на изборните резултати.

В същото време след проведените местни избори е факт, че женското представителство на ниво кметове и заместник - кметове е незначително.

Данните от наблюдаваните общински съвети не се нуждаят от коментар:

- **Община Марица**

Общинския съвет: 7 жени от общо 27 общински съветници. Председател на ОС е мъж.

- **Община Асеновград**

Общински съвет: 6 жени от общо 33 общински съветници. Председател на ОС е мъж.

- **Община Пловдив**

Общински съвет: 10 жени от общо 51 общински съветници, Председател на ОС е мъж.

А данните **на национално ниво** сочат, че от избраните 228 кметове на общини, само 37 ще бъдат управлявани от жени, което е едва 16% женско участие.

5

КАКВО ПРЕЧИ НА ЖЕНИТЕ АКТИВНО ДА УЧАСТВАТ В ПОЛИТИКАТА?

Рада Еленкова

За целите на настоящата публикация, бяха проведени три интервюта с жени-кандидатки за общински съветници, както и с ромски медиатор от кв. „Изгрев“ („Столипиново“) в гр. Пловдив. Интервюта бяха проведени с независима кандидатка от гражданската квота на Обединение „Демократична България“, членка на БСП жени-социалистки от район „Централен“ – гр. Пловдив и ПП „Движение за права и свободи“. И трите респондентки пожелаха да останат анонимни.

С цел да се анализират държавните действия, свързани с овластяване на ромските жени и да се обясни причината за тяхното поставяне в периферията на държавния и обществен интерес бяха разглеждани националните и местни политики за интеграция на ромите и други уязвими групи лица.

Местните избори в гр. Пловдив показват, че от 14 кандидати за кметове, само 2 са жени или 14% от кандидатите⁴¹. Сравнявайки с местните избори през 2015 г., не отчитаме никаква разлика. И през 2015 г., от 16 кандидати за кметове, отново само две са били жени⁴².

В надпреварата за общински съветници в гр. Пловдив, участват 24 партии, излъчили общо 597 кандидата, от които 180 са жени или 30%. С други думи, всеки трети кандидат е жена. При вече избрания общински съвет от 51 общински съветници, само 10 са жени или 19% от общия състав, което на практика намалява броя на жените в съотношение 1 към 4.

Интервюта, проведени с трите кандидатки за общински съветници в гр. Пловдив, показват, че все още битова „балканският“ начин на мислене, в който представата за политик означава мъж над средната възраст, олицетворяващ патриархален модел на поведение – по-скоро традиционалист, глава на семейството, доказан. В тази картина жената остава на втори план, включително и сред мъжете политици. Редица изследвания потвърждават ефекта на

патриархалната култура върху участието на жените в политиката⁴³, както и в която и да е друга сфера на обществения и личен живот, а именно, че мъжете по-лесно се възприемат като лидери и по-бързо се изкачват по стълбата на успеха. Представителката на БСП - жени даде пример с това, че в листите им има много жени, но когато става въпрос за избор между мъж и жена, най-често биват избирани мъже. По време на интервюто бе споделено още, че бариерите пред жените с увреждания, които имат амбиции за политическа кариера, са поставени в още по-трудна ситуация. Те се сблъскват с множествена дискриминация, на тях не се гледа сериозно и те са изправени пред чисто физически бариери при участието им на избори и при организирането и провеждането на срещи с избирателите.

Кандидатката от ДПС твърди, че през годините на нейната политическа кариера ѝ е било по-трудно да общува с мъже, защото „мъжете не искат да слушат една жена – да я чуват“, докато тя смята, че „...жените са много по-големи политици - знаят как да балансират“. Тя сподели наблюдения, че се е случвало нейни идеи да бъдат прокарани, но нито един от нейните колеги-мъже не са отчели нейния принос, а идеите ѝ са били представени като колективен труд. Това поставя въпроса за представянето на ролевия модел на жената политик, което е условие за преодоляване на стъкления таван, от една страна и от друга, въпроса за мотивацията на жената политик да предлага и реализира креативни идеи, без да бъде оценена.

Сходно мнение изказва и представителката на БСП-жени – според нея темпът на работа на жените е динамичен, те могат да лавират по-лесно в стремежа да се намери консенсус и да се даде гласност и гледната точка на повече маргинализирани и уязвими групи хора.

Независимо от качествата на жените в политиката, обаче, битоващите стереотипи създават бариери,

⁴¹ <https://results.cik.bg/mi2019/tur1/rezultati/1622.html>

⁴² <https://results.cik.bg/minr2015/tur1/mestni/1622.html>

⁴³ Violence against women in Politics, <https://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2014/violence%20against%20women%20in%20politics-report.pdf?la=en&vs=4441>

които не се свеждат само до представата на българина за лидер. Сред изтъкнатите по време на интервютата пречки бяха и *ангажиментите на жените в семейната среда – все още няма баланс между семеен и професионален живот, който да позволи на жените активно участие в политиката. Не съществуват и работещи политики, които да гарантират равно участие на жените в политиката, като квоти, например. И трите кандидатки бяха на мнение, че квотният принцип е хубаво нещо, но няма изгледи в България той да бъде осъществен в близко бъдеще.*

Темата за насилието над жени-кандидатки по време на изборна кампания беше изведена на преден план от независимата кандидатка на Обединение „Демократична България“. Тя сподели, че като семейна жена и майка на три деца, е била изумена от агресията спрямо нея както в социалните мрежи, така и при срещите с избиратели. Получавала е намигания и коментари по улиците от типа на „О, много си сладка“ или „За к'ва се мислиш ти?“, сексуални съобщения и снимки по телефона, които ескалирали до агресивни сексуални предложения и обиди, най-мекото, сред които е „Защо не ми отговаряш, ма“. Негативният отзвук и онлайн тормозът я принуждават да изтрие профилиите си в социалните мрежи, включително и нейната предизборна страница във Фейсбук. На въпрос какви са нейните бъдещи планове за политическа кариера, тя отговаря, че не е решила дали да продължи, заради негативния опит, примесен със слабата избирателна активност и липсата на гражданска позиция у много избиратели, което се превръща и в удобен инструмент за манипулация на хората.

Обобщавайки изводите и опита и на трите интервюирани, те споделиха, че впечатленията им от местните избори са по-скоро негативни. И трите кандидатки изразиха разочарование от т.нар. „корпоративен вот“, в който служители на цели фирми, включително и общински предприятия, са били манипулирани и заставени да гласуват за определена партия.

Ангажирането на жени в политическите процеси е от изключителна важност за признаването, че жените не са хомогенна група. В зависимост дали жените са млади или стари, образовани или не, дали живеят в селски или градски райони – всички те имат различен опит, който води до различни приоритети и нужди.

По-голямото представителство на жените в политиката не е единственото условие, но е фактор за развитието на приобщаваща, прозрачна и работеща демокрация⁴⁴. Нещо повече, присъствието на политически представителки от етнически малцинства, е необходимост за създаването на по-

ложителни ролеви модели, за премахване на стереотипите и предразсъдъците сред населението както спрямо жените, така и спрямо малцинствата. Това е особено валидно за ромските жени – тяхното участие в политическите процеси на практика не съществува. *“Когато [жените] сме наистина част от дискусиите и процесите на вземане на решения, ние предлагаме различни решения по обществени проблеми”*, споделя независима кандидатка от гражданската квота на Обединение „Демократична България“⁴⁵, но *„в България все още се смята, че „една жена трябва да си знае мястото“*.

ПОЛИТИКИ НА МЕСТНО НИВО ЗА ИНТЕГРАЦИЯ НА РОМИТЕ

Ромите в България все още са изправени пред множество социални, икономически и политически предизвикателства, които са пречка за тяхната пълноценна реализация в българското общество. Дискриминацията и сегрегацията, придружени от език на омразата⁴⁶, бедност и маргинализация, изключват ромите от активно участие в политическия живот на страната. Въпреки заявената политическа воля, изразена в положителни политики и стратегии⁴⁷, които отчитат международните и европейските стандарти за правата на човека и защитата на малцинствата⁴⁸, ромите и особено ромските жени, не са политически представени както в количествено, така и в качествено отношение.

Пример за това е Общинският план за действие за интеграция на етнически и други социално уязвими групи в община Пловдив (2015-2020 г.). Планът е приет с Решение № 239/26.05.2016 г. на Общинския съвет и отразява волята на Община Пловдив за решаване на проблемите на различните етнически групи и други социално уязвими групи, както и тяхното активно включване в социалните процеси. Изредените приоритети в плана не включват измерение на пола, като по този начин представят широко, хомогенно описание, което не успява да разпознае уязвимото положение на жените от ромски произход и техните трудности по отношение на достъпа до пазара на труда, здравеопазване, социални и образователни възможности и пр. Настоящите политики

⁴⁴ Women's Leadership and Political Representation, UN Women, <https://www.unwomen.org/~media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2013/12/un%20womenlgthembriefuswebrev2%20pdf.ashx>

⁴⁵ Споделено в интервю във връзка с Местни избори 2019 г., гр. Пловдив.

⁴⁶ Вицепремиер и бивш председател на НС СЕИВ обвинен в толериране на език на омразата <http://www.balkaninsight.com/en/article/bulgarian-deputy-pm-convicted-of-hate-speech-10-25-2017>

⁴⁷ Национална стратегия за интегриране на ромите (НСИР), План за действие в рамките на стратегията, както и съответни Общински стратегии на местно ниво.

⁴⁸ Сред които са Стратегия на Европа 2020 г., Рамката на ЕС за НСИР до 2020 г., Международният пакт на ООН за гражданските и политическите права, Конвенцията на ООН за премахване на всички форми на дискриминация спрямо жените, Конвенцията за правата на детето и др.

(напр. Национална стратегия за интеграция на ромите, съответните общински стратегии, Националният план за действие по заетостта и др.), както и събирането на данни за етническите малцинства също не включват измерение на пола, което е сигнал, че политиките нямат необходимата чувствителност и информираност по отношение на равенството между половете на пазара на труда, дискриминацията, основана на пола, и формулирането на чувствителни към пола политики и програми, които да насърчават равните възможности за ромските жени и други уязвими групи жени⁴⁹. Тази ситуация пряко влияе и върху участието на жените в политиката.

В заложените количествени и качествени индикатори не фигурират точни цифри и качествени изменения. При опит да се прегледат и ангажиментите, стратегическите документи и напредъка на Националният съвет за сътрудничество по етническите и интеграционните въпроси към Министерския съвет във връзка с изпълнението на Националната стратегия и обвързаността им с Общинският план за действие, сайтът не работи⁵⁰.

За да има реална промяна в живота на етническите малцинства, необходимо е систематично държавно финансиране, което не е зависимо от проектни инициативи и не е обвързано със срокове, определени от европейски програми. Това мнение е споделено от представител на общината. Базовите проблеми на етническите групи трябва да се финансират от

националните и общинските бюджети, а дейности и потребности, които са за надграждане на капацитет – от европейски програми и проекти⁵¹.

В заключение, подобряването на политиките за ефективно включване на ромите изисква тяхното активно включване и овластяване. Засега това не е факт. Само бърз преглед на целевите политики за жени, заложи в пловдивския Общински План за действие, показва, че те са насочени единствено в Приоритет „Здравеопазване“. Той не предлага политики за овластяване и насърчаване развитието на ромските и други социално уязвими групи жени. Това би следвало да е приоритет, имайки предвид, че ромските жени често са в поставени в ситуация на множествена дискриминация, както от тяхната общност, така и от обществото като цяло. Този пропуск отразява и начинът на мислене на местните общински лидери, които виждат ромските жени основно в позицията им на „майки“, чиито проблеми са свързани най-вече с репродуктивното им здраве. Подобна ситуация означава, че ромското население и конкретно ромските жени, до голяма степен са изключени от процесите на вземане на решения. И тъй като ромите нямат почти никакъв политически опит, е необходимо да бъдат разработени стратегии, насочени към преодоляването на вътрешните и външните бариери пред политическата им активност и пред изграждането на организирано ромско политическо ръководство⁵², което да включва и гласа на ромските жени.

⁴⁹ Граждански мониторингов доклад за изпълнение на Националната стратегия за интеграция на ромите на Република България (Roma Civil Monitor – 2), с.16

⁵⁰ Линк към системата за мониторинг, оценка и контрол на изпълнението на НСИР на РБългария 2012-2020 г.: <http://www.nccedi.government.bg/bg/node/225>

⁵¹ Civil Society Monitoring Report on Implementation of the National Roma Integration Strategy in Bulgaria, Local Case Study <http://amalipe.com/files/publications/rcm-civil-society-monitoring-report-1-bulgaria-2017.pdf>

⁵² Политическо участие на ромите в България, 2003 г., https://www.ndi.org/sites/default/files/1611_romaassess_020803_bul_0.pdf

6

ОСНОВНИ ИЗВОДИ

- Изборният процес в България се осъществява от жени, които доминират като брой във всички нива на изборния процес, от застъпници до ръководни постове в изборителните комисии, но жените представляват твърде малък процент от кандидатските листи
- „Балканският“ начин на мислене, а именно „мъж над средната възраст, олицетворяващ патриархален модел на поведение – по-скоро традиционалист, глава на семейството и доказан“, е все още част от представата на българите за политик
- Стереотипите, основани на пола са част от препятствията пред включването на българските жени в политиката
- У българските политици липсва необходимата чувствителност и информираност по отношение на равенството между половете на пазара на труда, дискриминацията, основана на пола, и формулирането на чувствителни към пола политики и програми, които да насърчават равните възможности за ромските жени и други уязвими групи жени⁵³. Тази ситуация пряко влияе и върху участието на жените в политиката.
- Продължава тенденцията за изключително слабо включване на ромски представители и особено ромски жени в политическия живот
- Нито една от политическите партии и формации, участвали в изборите за ЕП или в местните избори през 2019 г. не говори за равнопоставеността на половете и положението на жените в българското общество.
- Нито една от големите, парламентарно представени партии не включи роми в листите си за ЕП (с едно изключение – Националният фронт за спасение на България, която имаше кандидат от ромски произход, мъж, в рамките на едно денонощие).
- В нито една от програмите на водещите партии не се предлагат мерки по отношение на проблемите на ромите и сходните с тях уязвими групи, живеещи в сегрегирани квартали.
- Езикът на омразата спрямо ромите се оказва трамплинът на изборите през 2019г, а ксенофобията и „антициганизмът“ са водещата предизборна стратегия на ВМРО – както за европейските, така и за местните избори 2019 г.
- Жените в политиката са обект на (онлайн) сексуален тормоз;
- Необходимо е създаването на положителни ролеви модели, за премахване на стереотипите и предразсъдъците сред населението както спрямо жените, така и спрямо малцинствата;
- Националните и общински политики не включват измерение на пола, като по този начин представят широко, хомогенно описание, което не успява да разпознае уязвимото положение на жените от ромски произход и техните трудности по отношение на достъпа до пазара на труда, здравеопазване, социални и образователни възможности и пр.
- Преференциалните листи са една от възможностите за включване на повече жени и роми в политическото представителство на България. Тази възможност обаче е работеща само в по-малките общини, поради малкия брой избиратели и поради възможността кандидатите да се познават лично.
- За да има реална промяна в живота на етническите малцинства, необходимо е систематично държавно финансиране, което не е зависимо от проектни инициативи и не е обвързано със срокове, определени от европейски програми

⁵³ Граждански мониторингов доклад за изпълнение на Националната стратегия за интеграция на ромите на Република България (Roma Civil Monitor – 2), стр.16

7

АНЕКС

ПРАВА НА ЖЕНИТЕ В ЗАПАДНИТЕ БАЛКАНИ

(Кратък превод на изследване, *проведено в Албания, Босна и Херцеговина, Северна Македония, Косово, Черна гора и Сърбия*⁵⁴)

В Босна и Херцеговина „избирателната активност сред женската част на електората е постоянно пониска в сравнение с избирателната активност сред мъжете“⁵⁵, като трябва да се обърне специално внимание, че няма налична информация за разделени по пол данни за избирателната активност на жените избиратели. Освен това, в Сърбия и Косово няма лесно достъпни данни, дори когато става дума за регистрирани жени избиратели⁵⁶. Предположението за упражняването на това основно политическо право са данните не само за регистрираните избиратели, но и за разбивката по пол по отношение на избирателите. Изследвания от Македония (от Центъра за изследвания и създаване на политики - CRPM) предлага общи данни за броя на избирателите, но по отношение на жените няма конкретни цифри, а просто заключение, че „половината избиратели са жени“ и отчита, че държавната избирателна комисия не публикува точни данни за избирателите, разделени по пол. От друга страна, Черна гора има тези данни, а именно - 50,15% от жените, които са регистрирани да гласуват⁵⁷.

Пълната липса на достъпност на данни в Сърбия, Косово и Черна гора е особено смущаваща, когато въпросът опира до уязвимите групи, малцинства, роми,

инвалиди. Само „Центърът за изследвания и разработване на политики – CRPM“ има оценка, че процент от ромите, регистрирани да гласуват, е 36000 - и отново половината от тях се оценяват като жени от ромски произход. На последните парламентарни избори (2016) около 12000 от ромите са гласували и половината от тях се оценяват като жени от ромски произход, които действително гласуват⁵⁸.

От доклади от Албания могат да се направят някои изводи: „Някои длъжностни лица информираха „OSCE/ODIHR EOM“, че избирателите от ромската общност все още се сблъскват с бариери по отношение на регистрацията на избиратели поради различни фактори, включително липса на официална документация и законно местожителство“⁵⁹. Относно местните избори, „... в някои случаи ромските избиратели съобщават, че са били свидетели на разпространение на ваучери за гориво или пари от лица, за които е известно, че са свързани с двете най-големи политически партии. В някои случаи участието на избиратели се ограничавало повече от бедността, липсата на документи за самоличност и от време на време - езикови затруднения“⁶⁰.

В тази бележка една от препоръките на „OSCE/ODIHR“, включена в доклада за местните избори в Албания през 2015 г., е, че ЦИК и други заинтересовани страни могат да организират цялостни програми за обучение на лицата за избиратели, съобразени с нуждите на ромската и египетската общност⁶¹.

⁵⁴ Women's Rights in Western Balkan. European Parliament. Study for the FEMM Committee. January, 2019. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/608852/IPOL_STU\(2019\)608852_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/608852/IPOL_STU(2019)608852_EN.pdf)

⁵⁵ Alina Trkulja, country expert from Bosnia and Herzegovina, authorized unpublished report on Social and Economic factors relevant to women's rights, 2018.

⁵⁶ Upon request for information on gender break down of registered voters, the response from SORS, chief of the Department of social indicators, judicial and gender statistics, the response was only local municipalities have access to voters lists.

⁵⁷ Initial report of Montenegro to UN CEDAW Committee, 2010, at: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolNo=CEDAW%2fC%2fMNE%2f1&Lang=en

⁵⁸ Marija Risteska, country expert from FYR Macedonia, authorized unpublished report on Social and Economic factors relevant to women's rights, 2018.

⁵⁹ PARLIAMENTARY ELECTIONS 25 JUNE 2017 OSCE/ODIHR Election Observation Mission Final Report, available at: <https://www.osce.org/odihr/elections/albania>

⁶⁰ LOCAL ELECTIONS 21 JUNE 2015 OSCE/ODIHR Election Observation Mission Final Report, 2015. (Some OSCE/ODIHR EOM interlocutors considered the ALL 1,200 fee for issuing identity documents prohibitive and others reported examples of political parties paying for identification cards for Roma voters in an attempt to influence their vote). <https://www.osce.org/odihr/elections/albania>

⁶¹ Local elections 21 June 2015 OSCE/ODIHR Election Observation Mission Final Report, 2015, available at : <https://www.osce.org/odihr/elections/albania>

Използвайки съществуващите законодателни механизми и процесите на присъединяване към ЕС за напредък на политическото си участие и активизъм, жените в Западните Балкани постигат известен напредък. Имайки предвид сравнително скорошни данни от изборите на национални парламентарни избори, през 2017 г. Албания избра 39 жени (28%) за представители в своя парламент⁶², докато парламентът на Босна и Херцеговина избра 21%⁶³. Жените съставляват 32,5% от членовете на парламента на Косово. Понастоящем в Македония има 46 жени членове на парламента от 120 и по този начин те заемат 38% от парламентарните места. В Черна гора местата на жените в националния парламент са 23%.⁶⁴ Броят на жените в парламента на Сърбия е 85 (34%).

За албанските местни управленски структури през 2007 и 2011 г. бяха избрани 10% и 12,2% от жените, но през 2015 г. броят на представителите на жените се увеличава на местно ниво и достига 34,80%.⁶⁵ По подобен начин в Босна и Херцеговина процентът на избраните жени в местните съвети на местните избори се е увеличил през 2016 г. до 18,7%, тъй като през 2012 г. е бил само 14,3%. Сега в общинските / градските съвети и събранията на общини / градове в Босна и Херцеговина всеки пети мандат принадлежи на жени.⁶⁶ В Черна гора жените участват в местните власти с 26,52%.⁶⁷

Общият проблем в политическото представителство на жените, който споделят всички тези страни, е, че няма представителство на жени, чиято маргинализирана политическа позиция се пресича с други аспекти на тяхната уязвимост (социално уязвими, роми, инвалиди, лгбти, малцинства).

За разлика от тези позиции на маргинализация и дискриминация, някои жени са достигнали позициите за вземане на политически решения. В Сърбия формално най-високите позиции за вземане на решения в момента заемат жените, Ана Брнабич е министър-председател, а Мая Гойкович е ръководител на парламента. В сръбското правителство от 21 министерски позиции жените заемат 4:

Министерство на строителството, транспорта и инфраструктурата; Министерство на правосъдието, Министерство на интеграцията в ЕС; министър без министерски пост, но отговорен за въпроси, свързани с демографията и политиката за населението.

Освен това в Албания жените оглавяват Министерството на отбраната, Министерството на здравеопазването и социалната защита, Министерството на правосъдието, Министерството на културата, Министерството на държавата за защита на предприемачеството, Министерството на образованието и спорта. Също така съставът на албанския парламент след изборите през 2017 г. е: 41 жени са членове на Парламента, една жена е говорител на парламента, а три жени са председатели на парламентарната комисия⁶⁸.

В Босна и Херцеговина две жени трябва да бъдат споменати по име, тъй като са заели най-високите позиции за вземане на решения: Боряна Кришто⁶⁹ и Желка Цвиянович⁷⁰. Боряна Кришто бе президент на Босна и Херцеговина (индиректно избрана) от 2007 до 2011 г. А през 2014-2018 г. тя бе заместник-президент, а след това председател на парламентарната асамблея (в рамките на редовната ротация в държавното председателство). Желка Цвиянович бе министър-председател от 2013 г. до октомври 2018 г., когато бе избрана за президент на Република Сръбска.⁷¹ Не е имало жени-членове на държавното председателство и жени-председатели или заместник-председатели на Министерския съвет на държавно ниво.⁷²

В Косово също трябва да се посочи една жена по име, Атифете Яхяга⁷³, жена президент на Косово от 2011-2016 г. Тя беше първият безпартиен кандидат и най-младите жени, станали начело на държавата. Македония също е имала един вицепремиер – Радмила Шекеринска.⁷⁴

Важно е да се отбележи, че някои от високите позиции, като ръководещи министерства, се заемат от жени. В Босна и Херцеговина на държавно ниво две министерства са ръководени от жени - Министерство на правата на човека и бежанците и Министерството на отбраната. В Косово, една жена заема

⁶² PARLIAMENTARY ELECTIONS 25 JUNE 2017 OSCE/ODIHR Election Observation Mission Final Report, available at: <https://www.osce.org/odihr/elections/albania>

⁶³ Statistički podaci: Stranačka struktura - Parlamentarna skupština BiH (2014.)

⁶⁴ Web page of Montenegro Parliament, available at: <http://skupstina.me/index.php/me/skupstina/poslanice-i-poslanici/prava-i-duznosti>

⁶⁵ Marsela Dauti and Geldona Metaj, "Gender Quotas and Women's Substantive Representation in the Local Councils of Albania". This research report is issued on 2017. It is commissioned by United Nations Development Programme (UNDP) in Albania, with the financial support of the Government of Sweden, available at: <http://www.al.undp.org/content/dam/albania/docs/ENGLISH.pdf>

⁶⁶ ASBiH, Man and women in Bosnia, 2017, 97.

⁶⁷ Web page of Montenegro Parliament, at: <http://skupstina.me/index.php/me/skupstina/poslanice-i-poslanici/prava-i-duznosti>

⁶⁸ INSTAT, Men and Women 2018, p.101, available at: <https://bit.ly/2KRR65S>

⁶⁹ https://en.wikipedia.org/wiki/Borjana_Kri%C5%A1to

⁷⁰ <https://bit.ly/2QNSN8o>

⁷¹ Dubravka Bošnjak et al. "Jačanje uloge žena u javnom i političkom životu Bosne i Hercegovine", Udruženje Pravni institut u BiH, sep. 2016, p. 14

⁷² Dubravka Bošnjak et al. "Jačanje uloge žena u javnom i političkom životu Bosne i Hercegovine", Udruženje Pravni institut u BiH, sep. 2016, p. 13

⁷³ https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D1%82%D0%B8%D1%84%D0%B5%D1%82%D0%B5_%D0%AF%D1%85%D1%8F%D0%B3%D0%B0

⁷⁴ 'Radmila Shekerinska', Government of the Republic of Macedonia, available at: <http://vlada.mk/node/14653?ln=en-gb>

поста министър, а именно на Министерството на европейската интеграция. В настоящото македонско правителство четири жени заемат постове на министри (отбрана, правосъдие, труд и социална политика, един министър без министерски пост, отговарящ за чуждестранните инвестиции)⁷⁵. Македония има жени министри на отбраната и полицията в продължение на много години. В момента жените управляват 40% от общия бюджет на страната.

В Черна гора жените министри управляват 18% от правителството, като разпределят 0,66% от националния бюджет за министерства, които се ръководят от жени. Те оглавяват Министерство на икономиката, Министерство на науката, Министерство на публичната администрация (а една жена е министър без министерски пост).⁷⁶

Присъствието на жените в местните управленски структури:

Кметове в Албания „В конкурса за кмет участваха 17 жени-кандидати, 9 от тях спечелиха, което означава, че жените управляват около 15% от общините в страната“⁷⁷. В Босна и Херцеговина имаше 417 кандидати за кметове, само 26 бяха жени, или 6,2%. От тях само шест жени кметове бяха избрани от 142 звена на местната власт в Босна и Херцеговина.⁷⁸ Жените в Косово са слабо представени в местните власти - само 4,4% и няма жени кметове. В Македония четири жени са кметове, а в Черна гора от 23, само 2 жени са кметове.

Тябва да се отбележи фактът, че в Албания няма данни за уязвимите групи на местно ниво или в парламента, в Босна и Херцеговина: няма жени от уязвими групи в държавния парламент. В Косово: нито една жена от уязвимите групи не е част от местните власти. В парламента на Косово няма нито една депутатка от уязвими групи. В Черна гора няма представители на уязвими групи в местната власт, а в националния парламент също няма такива. В Гърция и Румъния също.

Квоти: Единствената мярка, предприета за подобряване на участието на жените в позициите за вземане на решения и управляващи структури, която е правно обвързваща и прилагана в страните от Западните Балкани, е системата от квоти.

В Албания през 2008 г. Законът за равенството между половете в обществото въведе система от квоти,⁷⁹ както и наказания за всички политически партии, ако те не спазват този регламент. В Косово също при приемането на Закона за общите избори включи и квота от 30% за общински⁸⁰ и национални събрания.⁸¹ Въпреки че тази мярка увеличи броя на жените на изборите, квотата за пол за 30% не е в съответствие със Закона за равенството между половете, който изисква 50% представителство на половете в законодателните, изпълнителните и съдебните органи и други публични институции.⁸²

Македония въведе през 2002 г. Закона за изборите, който бе подобрен през 2006 г. (а именно уточнява, че всеки трети човек в списъка трябва да бъде от по-слабо представения пол), което от своя страна увеличи участието на жените и то достигна до 35% през 2008 г. През 2016 г. преди парламентарните избори промяна на Законът за изборите беше приет за увеличаване на квотата до 40 процента⁸³ подсилен с разпоредба, че „ако политическа партия не изпълни изискването за квоти, списъкът се отхвърля“ (Изборният кодекс, член 67 [1-4]).

В Черна гора закон за изменение на Закона за избор на съветници и народни представители⁸⁴ (Член 39а)

⁷⁹ Law No. 9970, dated 24.07.2008 "On gender equality in the society", Article 15 "Participation in the decision-making process": "Equal gender representation in all bodies of the legislative, executive, and judicial system and other public institutions is achieved when: a) a representation of more than 30 per cent for each gender is achieved, including their steering bodies; b) equal respect is ensured for both genders in the competition procedures and criteria for being appointed to these bodies; c) an inclusion of more than 30 per cent of each gender is achieved for each gender in the list of candidates for local elections; d) inclusion of no less than 30 per cent for each gender is ensured for each gender in the lists of candidates presented by the political parties for the parliamentary elections; e) inclusion of more than 30 per cent for each gender is ensured in the local and parliamentary election administration bodies".

⁸⁰ Law on Local Election in the Republic of Kosovo, Article 8, available at: http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/2008_03-L072_en.pdf, Law on General Elections, Article 111.6.

⁸¹ The Law on General Elections in the Republic of Kosovo, Article 27, available at: http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/2008_03-L073_en.pdf

⁸² Law on Gender Equality, Article 6.

⁸³ Ibid, pp.399-402.

⁸⁴ The Law on Election of Counsellors and Members of Parliament (Official Gazette of the Republic of Montenegro, no. 4 of 18 February 1998, 5/98, 17/98, 14/00, 18/00, 9/01, 41/02, 46/02, 45/04, 48/06, 56/06, Official Gazette of Montenegro, no. 46 of 16 September 2011, 14/14, 47/14, 12/16), Article 39a: "In order to exercise the gender equality principle, there shall be at least 30% of candidates on the candidate list from the underrepresented sex. Among each four candidates in the candidate list order (the first four places, the second four places and so on until the end of the list) there shall be at least one candidate who is a member of the underrepresented sex. Candidate lists not meeting the requirements referred to in paras. 1 and 2 of this Article shall be deemed to contain shortcomings in respect of its publishing, and the list submitting entity shall be invited to remove the shortcomings from the list, in conformity with this Law. The election commission shall refuse to publish candidate lists of candidate list submitting entities that do not remove shortcomings referred to in para.3 of this Article, in conformity with this Law."

⁷⁵ 'Ministries', Government of the Republic of Macedonia, available at: <http://vlada.mk/node/13708?ln=en-gb>

⁷⁶ Web page of Montenegrin Government, available at: http://www.gov.me/organizacija/Sastav_Vlade

⁷⁷ The Coalition for Free and Fair Elections and Sustainable Democracy, Final Report, Monitoring of Local Elections, June 21, 2015, in Albania, p.29, available at: http://www.cec.org.al/Portals/0/Documents/CEC%202013/syri_vezhguesit/KZLNDQ%20Monitorimi_Zgjedhjeve_Lokale_2_1Qershor_2015_n%C3%AB_Shqip%C3%ABRi-Raport_P%C3%ABfundimtar.pdf

⁷⁸ Report of civil society organizations on implementation of the concluding observations and recommendations of CEDAW committee for Bosnia and Herzegovina 2013-2017. 2017.

от март 2014 г., предвижда задължението на политическите партии да осигуряват поне 30% от кандидатите в списъка с кандидати от по-слабо представения пол. След тези мерки броят на жените в парламента се е увеличил от 17% през 2012 г. до 23% през 2016 г.

Държавите от Западните Балкани не са предприели институционални мерки - освен квоти - за увеличаване на участието на жените в органите за вземане на политически решения. В Черна гора проектът „Подкрепа на политиките за борба с дискриминацията и равенството между половете“ създаде Женска политическа мрежа,⁸⁵ и важна мрежа от различни страни, която работи за увеличаване на обхвата и силата на вземането на решения на жените.

В Сърбия два закона, един за парламентарните избори през 2004 г. и вторият за местните избори през 2007 г., въведоха квотната система, като посочиха, че поне 30% от кандидатите трябва да са жени. През 2011 г. законът беше изменен, така че да гарантира 30% представителство на по-слабо представения пол. В Македония «политическите партии се възползваха от слабостта на законовата разпоредба относно минималното представителство на двата пола от 30%, като поставиха своите жени-кандидати на непечеливши позиции в списъците с кандидати. По този начин, въпреки въвеждането на положителни мерки, представителството на жените в Асамблеята не се е увеличило задоволително»⁸⁶.

Милена Кадиева, превод

⁸⁵ More info at: <http://www.gendermontenegro.com/women-s-political-network/activities/470-women-s-political-networkcreating-new-political-strength-and-culture-of-dialogue>

⁸⁶ Marija Risteska, country expert from FYR Macedonia, authorized unpublished report on Social and Economic factors relevant to women's rights, 2018.

СПИСЪК НА ФИГУРИ И ГРАФИКИ

- 5 Фигура 1
 **Участие на жени и мъже в политическите партии
 и коалиции за Европейски избори 2019г.**

- 5 Фигура 2
 **Съотношение между мъжете и жените сред членовете
 на Европейския парламент по години
 България - Учредително заседание**

- 12 Фигура 3
 Публикация в социалните медии

- 14 Фигура 4
 **Съотношение жени: мъже в листите на Евророма
 в областите Благоевград, Пловдив, София област,
 Пазарджик и Плевен**

- 14 Фигура 5
 Листи на Евророма

- 15 Фигура 6
 Листи на ДПС

Европейското женско лоби (ЕЖЛ; www.womenlobby.org) е създадено през 1990 г. Коалицията обединява над 4000 организации от Европа, чиято мисия е: постигане на равнопоставеност на жените и мъжете, премахване на всички форми на дискриминация над жените, спазване на човешките права на жените, изкореняване на насилието срещу жените; включване на равнопоставеността на половете във всички политики на Европейския съюз.

Българската платформа към Европейското женско лоби е създадена през 2003 г. От 2004 г., в качеството си на пълноправен член на ЕЖЛ, Българската платформа участва активно в дискусии, кампании и проекти на европейско и национално ниво. Българската платформа към ЕЖЛ е национално представена от неправителствени организации, които работят за равнопоставено участие на жените при вземане на решения, в защита и превенция от насилие, основано на пола, в т.ч. домашно насилие, сексуално насилие, трафик на жени, за повишаване на равноправното интегриране на жените и момичетата от малцинствени групи, в т.ч. и на жени мигрантки и бежанки, в защита на човешките права на жените, за преодоляване на джендър стереотипите, вкл. и срещу стереотипният образ на жените в медиите, както и анализ на предложения за нови политики, програми и законодателство на европейско и национално ниво.

Българската платформа към ЕЖЛ изказва своите благодарности на авторите на настоящото изследване, изброени по азбучен ред: Алексей Пампоров, Илиана Балабанова, Милена Кадиева, Рада Еленкова, Силвия Станчева, Теодора Крумова

Специални благодарност на Фондация „Фридрих Еберт“, бюро България за оказаната подкрепа, благодарение на която настоящото изследване се реализира.

За контакти: bulgaria.ewl@gmail.com

Проект на Българската платформа към Европейското женско лоби

Автори:

Илиана Балабанова, ръководител на проекта и редактор на публикацията

Алексей Пампоров

Теодора Крумова

Силвия Станчева

Милена Кадиева

Рада Еленкова

Издател:

Фондация Фридрих Еберт | Бюро България

Ул. Княз Борис I 97 | 1000 София | България

Отговорен редактор:

Хелене Кортлендер | Директор, ФФЕ, Бюро България

тел.: +359 2 980 8747 | факс: +359 2 980 2438

<http://www.fes-bulgaria.org>

Заявки / Контакт:

office@fes.bg

Използването с търговска цел на всички, издадени от Фондация Фридрих Еберт (ФФЕ) публикации, не е позволено без писменото съгласие на ФФЕ.

Мненията, изразени в тази публикация, принадлежат на автора/авторите и не отразяват непременно позицията на Фондация Фридрих Еберт.